

יציאה לחרות על ידי שבירת פסל החרות והשוויון/ הרב יגאל

אנחנו מתקרבים לליל הסדר, ליל יציאת מצרים, יום ההולדת של עם ישראל, יום לידתנו, האירוע ההיסטורי הגדול והמשמעותי ביותר שחולל את כל מהלך חיינו מאז ועד היום ועד לעתיד.

יציאת מצרים, אנחנו חוזרים עליה כל שנה מחדש ללמוד אותה, כי כל החגים בעם ישראל הם חגים לא רק של העבר, אלא לומדים מהם יסודות שהם נכונים ומובילים אותנו לאורך כל ציר ההיסטוריה, ברמת העם וברמת היחידים ותמיד צריך לנסות להעמיק מחדש ביציאת מצרים כדי להבין איזה לקחים ואיזה משמעויות יש לנו גם להיום, שאם לא כן סיפור יציאת מצרים הופך להיות נוסטלגיה, הופך להיות סיפור בעבר שהוא נחמד בתור סיפור, אבל אין לו השלכות על החיים. אנחנו יודעים שלא כך הם פני הדברים. הדברים צריכים להילמד וצריך להעמיק בהם כדי להתחדש היום.

היום אני רוצה לעסוק בשאלה מה זה נקרא לצאת מעבדות לחרות במובן היסודי ואיך זה נוגע אלינו. אנחנו מכירים את המושג שיש בתורה, בחז"ל, 'תינוק שנשבה' – כלומר, יהודי שגדל בין גויים ואינו יודע שהוא יהודי, לא במחשבות, לא בהרגשות, אין לו שום תודעה. הנפקא מינה היא שכל מה שהוא עושה ומתנהג אין לנו שום טענה, לא לקב"ה ולא לאף אחד עליו, על זה שהוא לא מתנהג כיהודי, כי הוא פשוט עם תודעה אחרת לחלוטין. האם יכול להיות מושג כזה, תינוק שנשבה, לא רק ברמה אישית אלא ברמה הרבה יותר רחבה, חברתית, ציבורית, אפילו לאומית ברמה מסוימת? כן, יכול להיות דבר כזה.

כשאנחנו בוחנים אחורה את יציאת מצרים אנחנו רואים דבר מדהים. קרו שם ניסים ונפלאות, קרו שם דברים גדולים, קרו שם אירועים מטלטלים – עשרת המכות, נבואת משה וכו'. מצד שני עבדות קשה, עבדות כואבת, מחירים מאוד כבדים של העבדות הזאת. מהומה גדולה. אנחנו רואים שבסוף ממצרים יצאו ישראל חמושים, וחז"ל אומרים שיצאו רק חמישית מישראל. כלומר ארבע חמישיות מעם ישראל התבוננו על האירועים והדרמות שהתחוללו ולא יצאו לחרות אלא נשארו במצרים. אתה שואל את עצמך – מה, איך זה יכול להיות הדבר הזה?! אנחנו קוראים על האותות והמופתים וכ"כ ברור לנו היציאה ותכליתה, ואנחנו מסתכלים על מה היא חוללה במשך כל ההיסטוריה, אז יכול להיות שבאותו זמן אנשים הסתכלו על האירועים וכנראה הסבירו לעצמם כל מיני פירושים – זה טבעי, זה מקרי, כמו שפרעה אמר "מי ה' אשר אשמע בקולו". כנראה היו גם כן יהודים לא מעטים שדיברו באותה שפה ובאותה לשון. בסה"כ יצאו ממצרים חמישית מהעם היהודי שהיה שם.

כלומר, שאלת התודעה וגילוי שם ה' ומשמעות האירועים והתהליכים שקורים בכל דור, ברור שיש אנשים, ויכול להיות רבים מאוד, שנותנים לדברים משמעות טבעית. בסדר, קרו מגיפות לאורך ההיסטוריה והתגברנו עליהן והתחזקנו, וזה בכלל לא קשור למגמה אלוקית ולכיוון ולדרישה מהאדם לחשבון נפש וכו'.

אנחנו יודעים שלא כך הם פני הדברים. הלימוד שלנו הוא לימוד מעמיק. יד ה' מופיעה בכל דבר, ריבון של עולם מתגלה דרך האירועים בהיסטוריה, יד ה' מתגלה, באופן יותר מפתיע, פחות מפתיע, בהופעות של ניסים, בהופעות דרך אירועים טבעיים דרמטיים, דרך הטבע בעצמו. בכל זאת רבש"ע הולך ומוביל אותנו. כלומר, כשאני רוצה לדבר על יציאת מצרים, אני רוצה לעסוק בשאלה – מצרים, מה זה? האם זה רק עבדות פיזית שאני משועבד למישהו אחר והוא לא נותן לי להיחלץ? יש עבדות יותר עמוקה והיא עבדות לתודעה, עבדות לתרבות.

אני מעריך שחלק גדול מהיהודים במצרים, הסיבה שהם לא יצאו כיוון שהתודעה התרבותית המצרית היא הייתה כ"כ חזקה, הם הפנימו אותה כ"כ עד שהדברים של משה, והפירוש של משה למה שקורה לא התיישב על ליבם. הם היו שבויים בתודעה מצרית. בתודעה תרבותית מצרית. תאמר, מאיפה אתה משער את זה? אני לא משער את זה. חז"ל כבר כותבים שעבד לא ברח ממצרים. לא רק יהודים, עבדים בכלל לא ברחו ממצרים. פירוש פשוט על דרך הפשט הוא, שהיו חיילים בגבולות שלא נתנו לברוח. אבל הבנה יותר מעמיקה אומרת, שבעצם זה היה מרכז התרבות העולמית וכולם חשבו שזה המקום הכי טוב שיש בעולם. ברגע שאתה חש, חושב, חי בתודעה שזה המקום הכי טוב בעולם, אתה לעולם לא רוצה ללכת משם, כי אתה משוכנע ששמה נמצאת התכלית ומטרת החיים.

גם בעולם שאנחנו חיים היום, המושג להיות במצרים או להיות עבד, זה לא שאלה של כמה אתה חופשי לעשות מה שאתה רוצה. אפשר להיות שבוי בתודעה, שבוי בתודעה תרבותית על המטרה של החיים, תכליתם, מגמתם, למה שבנו לארץ הזאת, מה תכליתנו כעם, ייחודנו כעם. יכול להיות המון מחשבות, האם אנחנו עם ככל העמים, האם יש לנו ייחוד משלנו, האם שיבת ציון זה מקרה, זה אירוע היסטורי שתלוי רק בנו או שזה חלק מתהליך שיד ה' הגדולה לאורך כל ההיסטוריה שמכוננת אותנו לתכליתנו וייעודנו.

להיות שבוי בתודעה זה לחיות בתפיסת עולם תרבותית שהיא רחוקה מאוד מהתכלית ומהכוונה של שיבת ציון, של מטרת החיים, של הגעתנו לארץ הזאת.

ואני רוצה לשים על השולחן את אחת המחשבות, ההכרות, את השבי שכחברא אנחנו חיים שהיא מונעת את היציאה לחרות אמיתית, חרות במובן של הזהות והייעוד שלנו כחברה והתכלית של הגעתנו לארץ. ברגע שאנחנו שבויים בתודעה אחרת אנחנו מסתכלים על כל מה שקורה במשקפיים אחרות. אני רוצה לעסוק בשני מושגים – מה שנקרא עולם של זכויות, תודעת זכויות האדם, תרבות זכויות האדם, ומצד שני תרבות, או מה שנקרא השקפת העולם המוסרית. השקפת העולם המוסרית והשקפת העולם של זכויות האדם. מהי התכלית? מהם החיים? מה המגמה שלהם? איזה תפיסה תרבותית שולטת בכיפה. ואני רוצה לשים זה כנגד זה שתי תפיסות עולם יסודיות, שאתה שבוי בתודעה מסוימת, בעולם של זכויות, אתה חי בעולם אחר לגמרי, שתפיסת העולם המוסרית, המגמה המוסרית, היא בכלל רחוקה.

אני רוצה להסביר את הדברים –

לשם מה קיימת מדינה? בעולם המודרני עד היום הקמת המדינות, אחרי שסילקו את הדיקטטורות, מערכות היחסים בין היחיד והחברה, היחיד והמדינה, מושתתות על מערכות יחסים של זכויות אדם, זכויות אזרח, זכויות חברתיות. אולי עוד קצת נרחיב לגבי הזכויות האלה. אני מדבר כרגע ברמה הכללית הגדולה. זכויות זה עולם תודעתי שלם שנבנה כבר מאות שנים, עוד מלפני המהפכה הצרפתית וקיבל דחיפה גדולה במהפכה הצרפתית, החוקה האמריקאית, העולם המערבי במאות שנים האחרונות בנה תפיסת עולם שכולנו חיים בתוכה של מערכת יחסים בין היחיד לחברה. בעצם המדינה היא כבר לא של המלך או הכנסייה, המדינה היא של הפרטים, של העם, ובעצם יש זכויות שקודמות למדינה, כמו הזכויות הטבעיות שדיבר עליהן ג'ון לוק – החיים, החרות והקניין. כלומר יש דברים יסודיים שיש לאדם בטבעו עוד לפני שיש מדינה, לפני שיש חברה, ומטרת החברה וההתאגדות של החברה ביחד, של הפרטים ביחד, זה לשמור על הזכויות האלה. כשהחברה עצמה מפסיקה לשמור על הזכויות האלה, היא מאבדת את זכות הקיום שלה כמדינה כי היא בעצם באה להגן על הזכויות של האדם. כלומר, המדינה היא מגינת הזכויות של אזרחיה.

זה היה הבסיס. אבל עם השנים התודעה הזו הלכה והתרחבה, ומושג הזכויות הלך והתרחב מעבר לזכויות שהמדינה חייבת לאדם עוד לפני שנולדה החברה. הורחבו ונוספו זכויות יסודיות כגון, שוויון לא רק כמניעת אפליה אלא דרישה לשוויון בתוצאות, וכן הזכות לחרות, לא רק שאי אפשר לפגוע בחרותו אלא יש חובה על המדינה לעזור לפרט לממש את בחירותיו. ואח"כ זה התרחב עוד לזכויות סוציאליות – במדינות סוציאליות מערכת היחסים בין היחיד לחברה, אנחנו משלמים מיסים ובתמורה לזה החברה נותנת זכויות כלכליות, סוציאליות, בריאות כמו שיש אצלנו, תנאים סוציאליים בסיסיים, ביטוח לאומי וכן הלאה. יש כאן סל גדול מאוד של זכויות. התודעה הזאת של זכויות היא בעצם בונה השקפת עולם אצל היחידים, אצל השרים, אצל המנהלים של המדינה, אצל המנהיגים. היא בונה תודעה שתפקיד המדינה להגן על אזרחיה ולהעניק להם זכויות. והתודעה של האזרחים היא תודעת 'מגיע לי'. 'מגיע לי', אנחנו חיים כולם תחת תפיסה של 'מה המדינה חייבת ליחיד'.

עכשיו אני רוצה לשים על כף המאזניים השקפת עולם אחרת. השקפת העולם היהודית בכלל מסתכלת על מטרת החיים ותכליתם לא בהקשר של מערכות היחסים בין היחיד למדינה, יש לאדם תכלית ומטרה בחיים שבשבילה הוא חי. זה מה שנקרא עולם החובות המוסריות. כל התודעה שאלה אנחנו באים אל תוך העולם, כתובה במסילת ישרים במילים 'מה חובתי ואעשנה'. מניין מגיעות חובות לאדם? הזכויות, כמו שאמרנו, זה מערכות יחסים של יחיד וחברה, החברה והיחידים מסכמים ביניהם על עולם של זכויות, זכויות טבעיות שתפיסת העולם הכללית טוענת שהן קיימות לפני המדינה והמדינה לא יכולה לקחת אותן. אני שם את זה בצד, ואני שואל: מניין מגיעות החובות? החובות, לידתם בעולם, מהצד

המצפוני, הצד המוסרי שמופיע עם הופעת התורה בעולם. נכון שיש חובות בסיסיות, דרך ארץ שקדמה לתורה, חובות שליליות בעיקר – לא לפגוע בשני, אני אעזור לך ואתה תעזור לי, שלי שלך ושליך שלי. יש גם דרך ארץ שקדם לעולם החובות של תורה. אבל באמת המהפכה העולמית ביחס לעולם החובות המוסריות מופיעה עם הופעת התורה בעולם. התורה זה בעצם המונמנט הגדול, היסוד הגדול ביותר של המין האנושי שממנה בעצם הולך ונולד מה שקרוי – עולם החובות המוסריות של האדם.

החובות האלה מניין? ברור שהן מגיעות מאת הבורא יתברך. כי ברגע שאין מקור סמכות למוסר, המוסר הופך להיות רלטביסטי, כלומר יחסי, כל אחד קובע לעצמו אמות מידה. וכיוון שאדם הוא אנוכי ביסודי, 'יצר לב האדם רע מנעוריו', בהיעדר מוסר שמתחיל חוץ ממנו, אמות מידה יותר רחבות מהסובייקט הפרטי, אז בעצם העולם הסובייקטיבי, האנוכי שלו גובר על עולם הערכים והמוסר היותר רחב ויותר כולל ממנו. בעצם, אם אני שם על כף המאזניים אדם יהודי, אדם ששייך ליהדות, לא יהודי במובן שנולד לאמא יהודייה, ואני שם תודעה תרבותית של עולם של חובות, חובות מוסריות, המוסר, מטרת החיים ותכליתם, האופן שבו אנחנו חושבים, זה הולך ובונה את המצפון של האדם, זה בונה את מערכת היחסים ביני לבין היחידים סביבי, ביני לבין משפחתי, ביני לבין החברה, ביני לבין העולם. העולם הזה של החובות לא מייצר בצד השני זכויות לאיש. זאת אומרת, למה אנחנו מדברים על חובות? כיוון שאני חייב לקיים מצוות. כלפי מי אני חייב? כלפי הבורא יתברך. אדם אחר לא יכול לבוא ולתבוע אותי על זה. אם אני חייב בצדקה, אבל עני ספציפי לא יכול לתבוע אותי בבית משפט לתת לו צדקה. אני יכול לבחור למי אני נותן צדקה. וכן הלאה. זה שאני חייב בעמדה מוסרית של חסדים, של עזרה, של נתינה, זה כלפי השי"ת, אבל מצד שני בשם החובות האלה לא יכול לבוא אדם אחר ולומר לי, אתה בגלל החובות שלך לי יש זכות ואתה חייב לי. זה לא עובד ככה. אנחנו חייבים כלפי המוסר האלוקי, ועכשיו האדם מול בוראו מחויב לעשות את כל הצווים שהוא מצווה.

לעומת זאת, בצד השני – בעולם של זכויות, אם לי יש זכות, זאת אומרת בצד השני יש מישהו שהוא חייב. מי זה החייב ומי חייב אותו? החייב זה המדינה, החייב זה החברה. זאת אומרת, אם אני בעל זכויות יש מישהו אחר שאמור להעניק לי. אם תגיד שכל המערכת הזאת היא מערכת הסכמית, אנחנו יכולים להחליט על א' או להחליט על ב', יכולים לשנות כל דבר מקצה לקצה, בסדר, מסכימים א', מחר לא מתאים לנו, קובעים דרך לשנות את ההסכמות האלה, על ידי רוב דמוקרטי ואפשר לשנות כל דבר, כל זכות, כל הסכם. בסדר גמור, אני מבין איך הדברים מתנהלים, יש מערכת יחסים של 'תן וקח', היחיד והחברה, הסכמים של חברה שמתנהלת ורוצה למקסם את היתרונות של הביחד מול זה שכל אחד לחוד. בסדר. אבל מה קורה במקום שבו הזכויות הן מטילות חובות על החברה והחברה לא יכולה להשתחרר מהחובות האלה. כאילו מישהו חיצוני כופה על המדינה ועל החברה ועל העם איזה זכויות שהן מגיעות משום מקום, ועכשיו גם רוב לא יכול להחליט לשנות את הזכויות שמישהו קיבל, מניין? זו הסוגייה הכי מסובכת שעליה אני רוצה לדבר, ואני אתן דוגמאות.

הבעיה אצלנו לצאת ממצרים, היום, זה שכל תרבות החובות המוסריות בעצם הולכת ומסתלקת מתודעת החיים. מדוע? כי בעולם רלטביסטי, בעולם היחסי בו אנו חיים היום, או כדברי פוקו, שאני רוצה לצטט את דבריו, הוא מאבי הפילוסופיה הפוסט מודרנית, והוא כותב כך: "אם אין אמת אז אין דבר שידריך את מחשבותינו ורגשותינו, אפשר לעשות כל העולה על רוחנו". ופילוסוף אחר, סטנלי פיש, אומר: "הדה קונסטרוקציה", כלומר תורת הפירוק הפוסט מודרנית, כלומר זה שאין שום מגבלה מוסרית, "מסירה ממני את העול וההכרח להיות צודק". מתרחשת לנגד עינינו דרמה היסטורית בסדר גודל עולמי שמשמעותה שעולם החובות המוסריות שבנויות על אמות מידה מסתלק. העולם המודרני הוא ינק מהעולם הדתי במובן מסוים, אח"כ הוא המשיך לינוק מהרציונל ומהתבונה האנושית, אבל עם פשיטת הרגל של העולם המודרני וכניסתו לעולם פוסט מודרני, עצם הלוח היסודי של המושג מוסר כעולם ערכי אוניברסלי שיש לו מקור מחוץ לסובייקט, כל זה לא רק שקרס אלא יש כנגדו דה קונסטרוקציה, מאבק לחיסולו, והעמדת הנרטיב הפרטי, האישי, הסובייקטיביות הופכת להיות חזות הכול. בעצם אין מידה לראוי ולא ראוי, לנכון ולא נכון, לטוב, לרע, לאמת ושקר.

במצב כזה בעצם מסתלקת מהחברה תודעה מוסרית של חובות מוסריות והולכת ומשתלטת על כל התודעה החברתית עולם של זכויות – 'מה מגיע לי'. בהיעדר עולם של חובות העולם של הזכויות בונה תודעה אנוכית. למה? 'מגיע לי', ויש מי שגם אמור לתת לי. בנוסף, 'יצר לב האדם הרע מנעוריו', כלומר האנוכיות שבאדם היא כמו משקולת של ברזל שמושכת אותו כלפי מטה, ובהיעדר עולם מוסרי שתובע

ממנו 'גדל', 'צמח', 'צא מהפרטיות אל הכלליות', האדם צולל את תוך האנוכיות הפרטית שלו. מה קורה לעולם הזכויות במצב כזה? אני ארחיב – עולם החובות הולך ומסתלק, עולם הזכויות משתלט על התודעה, המחשבה וההרגשה, כמו שאומר פוקו 'אני יכול לעשות כל מה שאני רוצה', ואומר סטנלי פיש, 'אני השתחררתי מעול ההכרח להיות צודק', אין צודק ולא צודק ואני יכול לעשות מה שאני רוצה ואפילו אין לי מצפון ואני יכול לעשות ככל העולה על רוחי ואין אמת מידה יותר לשום דבר. ויש כאן דרמה בעולם הזכויות. לא רק שעולם הזכויות השתלט על התודעה, אלא בנוסף הוא גם עובר טוויסט, הוא עושה שינוי.

ניקח שתי דוגמאות מרכזיות – חרות ושוויון וגם אני רוצה להתייחס למושג כבוד האדם, שהיום מגדירים אותו כשייך לזכויות היסוד. מגדירים היום ארבע זכויות יסוד – חיים, חרות, שוויון וכבוד. ויש כאלה שרוצים להגיד שכבוד האדם זה זכות היסוד שהיא כוללת בתוכה שלושה, את החיים, את השוויון ואת החרות. אני אסביר איזה טוויסט מתחולל כאן ואיזה שבי של תודעה כולנו נופלים לתוכו וחובתנו להיחלץ ממנה, שאם לא, ממצרים המודרנית לא נזכה לצאת.

אסביר: חרות כשהיא נולדה היא הייתה רזה. היא הייתה בעצם חרות נגטיבית. גם השוויון נגטיבי. כלומר, היחסים בין יחיד לחברה זה מה החברה לא צריכה לעשות. כלומר, איך לא לפגוע בפרט. זכות לדבר, זכות להסתובב, זכות לעשות, זכות לחשוב. המדינה, בניגוד לדיקטטורה, לא יכולה למנוע מהיחיד לדאוג לחייו. זה מטיל על האדם אחריות. זה נקרא זכות רזה נגטיבית. אנחנו לא פוגעים בך ומאפשרים לך לעשות את מה שאתה צריך. שוויון – השוויון גם הוא היה רזה. כולם שווים בפני החוק, ולא יכול להיות שתהיינה אפילו בפני החוק. שוויון הזדמנויות. וככה התנהל העולם במשך הרבה שנים.

עם הזמן נולדו גם זכויות נוספות שקשורות למערכות היחסים הסוציאליות, של מה המדינה מעניקה ליחיד. הראשונות הן רזות, הן נגטיביות. מה זה נקרא פוזיטיביות? שהתחיל בעצם להופיע עולם שלם של זכויות שהמדינה בעצם מעניקה לפרט כל מיני דברים. בריאות, עזרה כלכלית למי שלא יכול. במדינות סוציאל דמוקרטיות שהערך הסוציאלי, הערבות ההדדית נמצאת במרכז, גם זה דבר יפה וראוי וכן הלאה.

אם כן יש זכויות נגטיביות של מה המדינה לא עושה, ויש זכויות פוזיטיביות של מה המדינה עושה באופן חיובי אקטיבי.

עוד דבר צריך להכיר בעולם הזכויות – יש זכויות שמגדירים אותן טבעיות, ויש זכויות חברתיות. מה ההבדל ביניהן? הטבעיות הן היסודיות, כמו חיים וחרות, שבעצם הטענה היא שזכות טבעית קודמת למדינה, ורוב דמוקרטי לא יכול לשלול אותה. בעצם יש כאן איזה ערכים, מאיפה הם נולדו... ג'ון לוק כשהוא כתב אותם הוא אמר שזה הבורא נתן אותם. הוא דיבר עוד בשם הקב"ה. אפשר להתווכח מאיפה הוא לקח את זה, אולי מספר בראשית, מזה שהאדם נברא יחידי, לא הייתה חברה, הוא נולד חי ואף אחד לא יכול היה לפגוע בו, הוא נולד חרותי ויכול היה לעשות מה שהוא רוצה, בלי להיכנס לוויכוח איתו, האם זה מה שה' נתן או לא, זה בכלל לא חשוב. אבל המושג טבעיות, הכוונה שהן קנויות לאדם לא על ידי החברה, הן קיימות לו לפני החברה והחברה חייבת לשמור עליהן ולא יכולה לקחת אותן. ברגע שמרחיבים את מושג הזכויות הטבעיות, כלומר חובות החברה להגן על הזכויות והיא לא יכולה לקחת אותן, אתה לאט לאט מצמצם או לוקח מן החברה את היכולת להחליט מה ראוי ומה לא ראוי, מה חיובי ומה שלילי. ככל שאתה מגדיל את הזכויות של הפרט והופך אותן לחיוביות, כלומר מה המדינה חייבת לספק. שתיים, הופך אותן לטבעיות, אז המדינה חייבת לספק והיא גם לא יכולה לקחת אותן על ידי רוב דמוקרטי.

עכשיו ניקח דוגמאות – החרות והשוויון. החרות הלכה ושינתה את אופייה. החרות המודרנית, כמו שאמרנו, הייתה רזה. לא לפגוע בזכותו של האדם לדיבור, לתנועה, לעיסוק וכו'. אבל החרות שעליה אנחנו מדברים בעולם הפוסט מודרני זה שינוי המילה חרות ל- בחרנות. כלומר, לא עוד לצאת מעבדות, כפי שאנחנו מכירים את המילה חרות שהיא בניגוד למילה עבדות, שמישהו משעבד אותך. אי אפשר לשעבד בן אדם, אי אפשר לשעבד עם. זה המושגים של חרות שהיא הפך העבדות. מה זה בחרנות? בעולם שאין בו ערכים וברור שהאדם הוא חופשי, מה זה חרות? בחירה בלי גבול. כלומר, זכותו של האדם לבחור מה שהוא רוצה. נכון שזו זכותו של האדם, אבל המושג חרות שינה את מהותו. לא עוד יציאה מעבדות לחרות, וזה קרוב ליהדות, עבדות למישהו אחר, עבדות לחולשות, עבדות ליצרים, ויציאה למוסר וערכים. בהיעדר מוסר וערכים, בהיעדר יצר הטוב ויצר הרע נשארנו עם הבחירה כמטרת

החיים. מה המטרה של האדם? זה לבחור במה שהוא רוצה. אין נכון ולא נכון, אין חיובי ואין שלילי, כי אין אמת מידה שתקבע את הנכון ולא נכון. יוצא שהמושג חרות הפך למושג בחרנות. אדם בוחר במה שהוא רוצה וכל בחירה היא לגיטימית, כמובן בלי לפגוע בשני.

שוויון – גם המושג הזה עבר שינוי דרמטי. פעם שוויון היה בפני החוק, שוויון הזדמנויות. בעולם הפוסט מודרני אנחנו עוברים תהליכים אחרים לגמרי. אם אין נכון ולא נכון, אז בעצם אנחנו עוברים לעולם של שוויון בבחירות. כל בחרנות שווה לרעותה. זאת אומרת, כל הבחירות הן שוות. אם כן הבחירות הן שוות, ואין אמת מידה שתאמר ראוי ולא ראוי, ואין זכות לאף אחד לומר ראוי ולא ראוי, אז יוצא שבשם הבחרנות ובשם השוויון כל אחד יכול לעשות מה שהוא רוצה, איך שהוא רוצה, ואין לאף אחד זכות לומר לשני ראוי ולא ראוי.

עוד צריך להגיד על השוויון שהלך והתרחב – הנשיא האמריקאי, אולי ג'ונסון, אולי אני טועה. אבל כבר באמריקה התחילו תהליכים באמצע המאה העשרים שהם שייכים לעולם פוסט מודרני, שבעצם התברר ששוויון ההזדמנויות לא מוביל לשוויון בתוצאות, להישגים שווים. למה? כי בני אדם הם לא שווים. זה גרם צער גדול. אז התחילו בעצם בשם השוויון לומר, אם לא מגיעים להישגים שווים, אז המדינה צריכה לדאוג לזה שיהיה שוויון גם בתוצאות. אבל בני אדם לא שווים, אז איך מגיעים לשוויון בתוצאות? אז או שעושים אפליה מתקנת, או שמורידים את הרף, כולכם מכירים את העיקרון הזה שכשבני אדם הם לא שווים אז מורידים את הרף כדי שההישגים יהיו שווים, וכשגם כזה לא מצליח אז בעצם תולים את זה שבני אדם הם לא שווים בגלל שבעצם בנינו אותם חברתית מאז ומעולם כמדכאים ומדוכאים, זה הפילוסופיה הפוסט מודרנית שטוענת שכל ההבדלים בין בני האדם, זה שיש חזקים וחלשים, מוכשרים ופחות מוכשרים, אין דבר כזה במציאות, זה נובע בעצם מהבניה חברתית, או הסללה חברתית, מה שאתם רוצים.

בעצם ערך השוויון הלך והתנפח בעולם הפוסט מודרני והגיע לממדים חדשים לגמרי. לא רק נגיבים שבן אדם שווה לפני החוק ויש לו שוויון הזדמנויות, אלא בעצם יש דרישות הולכות וגוברות מהחברה לדאוג לזה שיהיה שוויון בין פרטים שבסוף לא שווים בכישרונותיהם.

מה קרה בעצם לתודעה שהלכה והשתלטה על הכול? יש פה מדינה, יש פה חברה, יש פה ערכים. לאט לאט עולם הזכויות הולך ומשתלט על הכול. כלומר, כל יחיד אומר, איפה הוא מרגיש שהוא מופלה, איפה הוא מרגיש שהוא פחות, או קבוצה, ואז מיד נולדת חובה על החברה לממש את הזכות הזאת. בעצם נעשה פה היפוך מהלך – לא שהרוב יכול להחליט מה הוא רוצה ולא רוצה, אלא כל פרט וכל מיעוט בעצם יכולים לתבוע עכשיו מהרוב על זה שהם מופלים. למה? כי בשם השוויון האקטיבי אז אנחנו צריכים להיות.. כמו שלכם יש הרבה כסף, כבוד, מעמד, כל מיני דברים, אז כל אדם יכול..

אני רוצה להביא שתי דוגמאות בעניין הזה – אם הבחרנות היא טוטאלית וכל אחד יכול לבחור לחיות איך שהוא רוצה, והשוויון הוא לאפשר לכולם את אותו דבר כמו שיש לכל אחד, והחברה חייבת לספק את הדבר הזה, יוצא דברים מוזרים. בוא ניקח דוגמה – זכות להורות. ברור שזוג שמתחתן ולא יכולים ללדת, עקרים, אז יש עולם רפואי שלם והחברה מאוד רוצה לעזור כדי שיוכלו להביא ילדים לעולם. למה? כי אנחנו רוצים משפחות, רוצים המשפחות. עד כאן הכול בסדר גמור. האם אותו זוג יכול לתבוע מהחברה לעשות את זה בשם הזכות להורות? לא. האם החברה יכולה להחליט שהיא מעניקה את הזכות להורות למשפחה כזאת? כן. מה יקרה אם אחרי שאנחנו מעניקים את הזכות הזאת לזוג אחד שמעוכב לידה, ועכשיו תבוא אישה יחידה ותגיד אני לא רוצה להתחתן, לא מעוניינת, לא יכולה, לא משנה מה הסיבה. אני רוצה ילד ואני רוצה שהמדינה תממן את טיפולי הפוריות. האם המדינה חייבת? בבחרנות, כל אחד יכול לבחור לחיות איך שהוא רוצה, וזה בשם עיקרון החרות. שתיים, אם עיקרון השוויון הוא שהמדינה חייבת לתת לכל האזרחים את אותו דבר שהיא נותנת לכולם, אז המדינה צריכה להסכים עם אישה שמחליטה להביא ילד לעולם בלי אבא. האם לחברה יש זכות לומר, יש ערך מוסרי חברתי עליון שנקרא משפחה בישראל, שאנחנו בשם הערך הזה, הערך המוסרי הזה, אנחנו לא מוכנים לממן טיפולים שמהם יצא ילד בלי אבא? בעולם של זכויות, של בחרנות, החברה לא יכולה להגיד לאחד כן ולאחד לא. מדוע לא? כי מי קבע מה מוסרי? מי אומר שהבחירה שלה פחות טובה מהבחירה של מישהו אחר? הרי אמרנו שהבחרנות היא חופשית. אין אמת מידה. תגיד, לחברה יש נורמות. אז אני יכול לבוא ולומר, מה זאת אומרת שלחברה יש נורמות?! האם בשם הנורמות המוסריות של החברה אפשר למנוע מיחיד שיקבל עזרה? וויכוח גדול יש על זה בעולם.

הבאתי פה את הספר של פרופסור רות גביזון, שהיא אומרת את הדבר הזה, שיש וויכוח גדול – האם מוסר ציבורי של החברה יכול להיות סיבה להגביל את זכויות הפרט. היא מביאה פה את ג'ון סטיוארט מיל, שאומר שאין להגביל את חרות הפרט לעולם. אבל יש אחרים שסוברים שכן. השופט הבריטי דבלין אומר, כן. כשיש תמימות דעים בענייני מוסר, כשיש ערך חברתי גדול, יש בו להצדיק הגבלות חרות מסוימות.

זאת אומרת, אתם רואים שאפילו בעולם הכללי יש על זה וויכוח, וכאן הוויכוח הוא למנוע, ואני לא מדבר על למנוע, אפילו אם נסכים שכל אחד יעשה מה שהוא רוצה, אבל האם יש אפשרות ליחיד לכפות על החברה לחיות באופן שהוא מנוגד לערכי היסוד של החברה. ואם תלכו עם העיקרון הזה, תלכו לאיש שיאמר – אם אתה נותן זכות להורות לזוג מעוכב הריון ולאישה שאין לה איש, יאמר איש – גם אני רוצה זכות להורות. נו, אז מדינה עכשיו צריכה לממן טיפולי פוריות עם איזה מישהי חיצונית, מארץ אחרת, מעולם אחר, והמדינה צריכה לממן את זה שהוא תביא ילד לעולם בלי אמא?

אנחנו שבויים בתודעה הזאת. כן, כיוון שזכותנו של כל אדם לעשות מה שהוא רוצה, איך שהוא רוצה, ושתיים, בשם ערך השוויון חובת המדינה להעניק באופן שווה לכולם, לא משנה מי מה כמה ולמה, ולא משנה מה הנושא, כיוון שאין אמת מידה של החברה שתצדיק הגבלת החרות והשוויון, החברה צריכה לממן את הכול באופן שוויוני. ועוד יותר חמור מזה – האם המדינה, נניח שתגיד אז אני לא רוצה לממן לאף אחד שום דבר, אם נכניס את זה לזכות לכבוד, כבוד אנושי זה שיהיה לאדם ילדים. אז כבר זה שייך לזכויות הטבעיות, ובזכויות טבעיות הרוב לא יכול להחליט שהוא לא נותן. קוראים לזה עריצות הרוב. כל פעולה שהפרט רוצה ותובע מהרוב והרוב מחליט שהוא לא מעוניין לתת את זה, לזה הם קוראים "עריצות הרוב". כי אין אמת מידה. מי זה הרוב שקובע, מה הרוב יודע מה זה מוסר ולא מוסר?

אנחנו נכנסו פה, אני קורא לזה, למצרים, לעומק המצריות. התודעה העולמית של עולם הזכויות, זה עגל זהב חדש שכולם כורעים ומשתחוים. העגל נראה יפה. א', הוא עגל, הוא תמים. ב', הוא מזהב, יקרתי. בהחלט הוא יושב על ערכים נכונים. אנחנו הרי בעד החרות והשוויון כמערכות יחסים בין היחיד ובין החברה, אבל רזים ולא כאלה שמנים. אנחנו גם לא חושבים שהזכויות האלו יכולות למנוע מהעם, מהרוב, את עולם המוסר שלו. האם יש בעולם מושג שנקרא זכות העם לכבוד, זכות העם לשמירת ערכיו, זכות העם לשמירת מסורתיו ושהיחיד לא יכול לבטל אותם בשם חרותו, ובשם השוויון.

זה נוגע גם לשאלת השבת. בשאלת השבת על זה הוויכוח. אנחנו מדברים על שבת בפרהסיה, שמדינת ישראל שומרת שבת. אנשי החרות והשוויון טוענים שהם רוצים לנסוע בשבת. אנחנו אומרים להם, תיסעו בשבת. הוא אומר, אני רוצה גם להכריח את המדינה שכל המערכות הציבוריות תהיינה פתוחות בהתאם. אומרת המדינה, אבל הערך של השבת הוא ערך נצחי של עם ישראל, ערך של תודעה קולקטיבית של העם היהודי, היא מעצבת את התודעה שלו כעם ישראל. בסדר, ממתי תודעה ציבורית מוסרית קולקטיבית יכולה לדחות זכויות של פרט?

על זה נשברים פה הקולמוסים. אנחנו מנסים כל הזמן לצאת מאותה עבדות, מאותה תודעה.

אני רוצה לתת עוד דוגמא. אני מרבה לדבר עליה ואני רוצה לשים את הדברים על השולחן. בשביל להבין את עומק המלכוד. הזכות למשפחה. מקודם דיברתי על הזכות להורות, אבל אני רוצה לדבר גם על הזכות למשפחה. זכותו של כל אדם להקים איזה משפחה שהוא רוצה, בשם הבחירות. בשם זכות החרות הנגטיבית המדינה לא תתערב, החברה לא תתערב לאף אדם במה הוא עושה בחייו הפרטיים. נכון. בשם השוויון, האם כל המשפחות שוות והאם כל הערכים שווים? כן. בבחירות אין אמת מידה, אז גם כל סוגי המשפחות שוות. לכן, ממשפחה של אבא ואמא אנחנו צומחים היום לבלי סוף וריאציות משפחתיות. עכשיו, אם הזכות היא נגטיבית, כלומר המדינה לא מתערבת ושכל אחד יעשה מה שהוא רוצה, אז עם זה עוד אפשר לחיות כי זה לא פוגע, נגיד, בערך ציבורי כולל. אבל מה קורה כשהזכויות הן פוזיטיביות, כלומר המדינה חייבת להכיר בכל סוגי המשפחות, לממן את כל סוגי המשפחות, להכיר מבחינה חוקית עם כל ההשלכות של זה. מה גובר על מה? אם יש רק בחירות ושוויון, המדינה חייבת להעניק את הכול לכולם באופן שווה. ועוד יותר מזה, גם אם המדינה תגיד שהיא לא מעניקה, נבוא בשם הזכויות הטבעיות – מה זאת אומרת, משפחה זה זכות טבעית והרוב לא יכול להחליט שלא תהיה משפחה ושהוא לא יכיר במשפחה מסוימת.

יוצא שוב פעם, המיעוט, הפרט, בבחירתו האינסופית מכריח את החברה להגדיר או לוותר על ערכי היסוד שלה בשביל להכיר בכל משפחה וחובת החברה עכשיו גם לדאוג, להכיר ולממן כמו כל המשפחות כולן.

הדברים האלה בעצם הולכים ומוחקים באופן חוקי, באופן תודעתי, באופן מנטלי, באופן תרבותי, הולכים ומוחקים את כל זכויות היסוד שיש לעם היהודי במשך אלפי שנים. בעצם הופכים את כל עולם החובות המוסריות של העם היהודי, שנבנו במשך אלפי שנים, לשאלה אישית אינדיבידואלית, יהדות אישית, ומכניסים את זה לתוך עולם הזכויות, שזה תודעת העל, האור המקיף את הכול, המדינה חיה בתודעה של זכויות הפרט, שיש לו זכויות טבעיות ובשם השוויון והבחירות אפשר לכפות את חברה, או יותר נכון חובתה של החברה להעניק לכולם לא משנה מה הם עושים ואיך עושים, מתאים למוסר או לא מתאים למוסר, מתאים לקודים של העם או לא מתאים לקודים של העם, זכותו של כל אחד לעשות מה שהוא רוצה, עם זה אנחנו לא חולקים, אבל לא נסכים שחובתה של המדינה להעניק ולהכיר ולתת את כל הזכויות הממוניות לכל גחמה ולכל וריאציה של כל פרט.

בעצם הולכים ומוחקים מרשות הרבים, מהמדינה היהודית, את כל ערכי היסוד שלה, בשם – אני קורא לזה – עגל הזכויות הטבעיות הפוזיטיביות, שאין הרוב יכול לבטלן, זאת אומרת בתרבות הזאת אין הרוב יכול לבטלן, ובעצם הפכנו את התודעה של חובות מוסריות ואת האתוסים של העם היהודי, בעצם הפכנו את הכול לעניין פרטי אישי, ובעצם בעומק של הדבר הזה, זה מה שנקרא – הפרדת היהדות מהמדינה.

באומות העולם זה סביר, זה הגיוני. מדוע? כי עולם המוסר והערכים הוא עניין אינדיבידואלי. מערכת היחסים בין האדם ובין הבורא. ולכן שמה, אולי אפילו מוצדק כל העסק הזה. נכון או לא נכון, אני לא נכנס להם. אבל אצלנו, אצל עם ישראל שיצא ממצרים כעם, הדגל שאנחנו מניפים, דגל היהדות, דגל התורה, דגל המוסר, שניתן לנו בסיני, זה דגל שלנו כעם בראש ובראשונה ומשם המוסר היהודי הולך ומתפשט אל הפרטים. בעצם מה שעושה תודעת הזכויות זה מוחקת מתודעת העם, הייעוד שלנו כעם, המוסר שלנו כעם, ברשות הרבים כאומה ומצמצמת את הכול, מכניסה אותם לתוך המגרש של הפרט ועולם הזכויות הופך להיות רשות הרבים של הכול.

אנחנו חייבים בלילה הזה לצאת ממצרים. אנחנו מצווים לצאת מעבדות לחרות. אנחנו צריכים לקרוע את הווילון המסתיר, לסלק את הווילון, להסיר את המסווה, אנחנו חייבים להיחלץ מהשבוי התודעתי. כן, לעם היהודי יש ייעוד, יש מגמות, יש שאיפות, יש ערכים שבשם זכויות הפרט, בין הבחירות ובין השוויוניות הן לא גוברות. צריך לדבר עליהן, צריך לשים אותן על השולחן, מה כן ומה לא, אנחנו לא הולכים להגיד לאף פרט להגיד מה לעשות בחייו. אבל מכאן ועד שהפרטים, בשם זכויות, כופים על העם את הערכים שלהם, זה דבר שצריך באמת לעשות מהלך רוחני מוסרי, חינוכי, תרבותי, להעביר את מרכז הכובד החינוכי לעולם החובות המוסריות, והחובות המוסריות האלה מה הם גם שייכים לרשות הרבים ולא אתוסים המשותפים הקולקטיביים שלנו שזכויות הפרט לא יכולות למחוק אותן. זה מאבק גדול שיקח שנים קדימה, אבל בליל הסדר, ליל היציאה מעבדות לחרות, צריך לשים אותו על השולחן.

אביא עוד דוגמא אחת לקראת סיום בשביל להבין לאן אני שואף. אני רוצה לדבר על המושג שנקרא הזכות לכבוד. הזכות לכבוד זה שייך לחוק של כבוד האדם וחרותו. בתוך הזכות לכבוד יש כמה סעיפים, אחד מהם זה לא לפגוע ולא להעליב. מה הכוונה? המדינה לא יכולה על ידי האמצעים שלה והמערכות שלה לפגוע באחד הפרטים. ברור. הכול מצוין. אבל האם בשם כבוד האדם, שזה מושג רחב, אפשר למנוע את חופש הדיבור? זה התנגשות בין שני דברים. יש פה התנגשות. הרי יש דיבורים פוגעניים. האם הם גוברים על הזכות לכבוד, כלומר שלא להעליב. יש בזה הרבה דיונים. אני רוצה לדקור נקודה מעניינת. הכותרת מבחינתי היא כך: בשם הזכות לכבוד, זה היום הפך למנגנון השתקה של ערכים יהודיים, שיש כאלה שטוענים שהם נעלבים מהערכים האלה.

אני אסביר: היה לנו כינוס של ראשי מכינות לפני תקופה, ששם דנו בשאלה הזאת, איזה אמירות מותר להגיד ואיזה אמירות לא ראוי להגיד כי הן פוגעות. ניסינו לשאול מי קובע מה נקרא פוגע. אם האדם הנעלב הוא הקובע, אז כל אדם נעלב ממשוה אחר, ויצא בצורה גורפת שאי אפשר להגיד כלום כי כל אדם יכול להיעלב ממשוה ובכל קבוצה שתדבר מישהו יעלב ממשוה שאמרת בשיעור. אפילו בשיעור הזה, יש בטח מישהו שכבר נעלב ממשוה שנאמר, אע"פ שלא התכוונו כמובן לפגוע באף אחד. אנחנו

מנסים לדבר על עולם של רעיונות, אמונות, דעות, מאבקים תרבותיים, ולא כנגד אף אדם באופן פרטי. אבל 'בוא אדם ויאמר, עצם האמירות האלה, הדעות האלה שאתה אומר, הן פוגעות בי. מה עושים אז?

בעצם לפי השקפת העולם הרלטיביסטית, שאין נכון ולא נכון, מוסרי ולא מוסרי, ואדם בבחירתו יכול לבחור מה שהוא רוצה וכל מה שהוא יעשה שווה למשהו אחר, ברגע שאתה מציב עמדה מוסרית אתה אומר 'א' הוא טוב וב' הוא רע, 'א' מוסרי וב' לא מוסרי, אתה אומר זה צודק וזה לא צודק, זה ראוי וזה לא ראוי. ברגע שאנחנו חיים בתוך עולם יהודי, עולם של יהדות, שכולו בנוי על אמת ושקר טוב ורע, ועולם מוסרי של דברים ראויים ודברים שאינם ראויים, בעצם ביחס לעולם רלטיביסטי, שאתה אומר בעולם שבעצם התפיסה היא שכל המחשבות, כל הרגשות, כל ההתנהגויות, כל זמן שהן לא פוגעות במישהו אחר, הן שוות ערך, אין נכון ולא נכון, ראוי ולא ראוי, ואתה אומר על דבר מסוים שהוא ראוי ועל דבר אחר לא ראוי, על דבר אחד מוסרי ועל דבר אחד לא מוסרי, בעצם יאמר הבן אדם – העלבת אותי ופגעת בי.

בעצם הזכות לכבוד, כשהסעיף הוא לא להעליב, היא הפכה להיות הזכות להשתקת עמדות מוסריות. אי אפשר לדבר יותר דברים ברשות הרבים. בבית שלך תעשה מה שאתה רוצה. אבל אם המדינה חייבת להגן על הזכות שלך לכבוד, ואם אתה טוען שמעליבים אותך, פוגעים בך, וכן הלאה, אז חובת המדינה תהיה למנוע ממך לומר את הדברים. הרי יש פה מיעוטים בתוכנו, ואנחנו מדברים על הזכויות הלאומיות של העם היהודי, אז יש כאלה שאומרים, זה שאתה אומר את המילים האלה אתה גזען, אתה פוגע, אתה מפלה, למה אתה מדבר על הזכויות של העם היהודי. למה? אני חושב שהזכויות של העם היהודי... הארץ הזאת היא שלנו, יצאנו ממצרים, קיבלנו את התורה ונכנסו לארץ הזאת, ויש מישהו אחר שחושב שזאת הארץ שלו, נו בסדר גמור, שיהיה לו לבריאות. האם אני לא יכול להגיד את האמת שאני מאמין ולומר שהארץ היא שלנו? אני יכול להגיד? חובתי להגיד וחובתי להילחם שהארץ תהיה שלנו. מה השאלה בכלל. אבל בעולם הרלטיביסטי, יאמר המיעוט המרגיש פגוע, בשם הזכות לכבוד, אתה פוגע בי, אתה מפלה אותי, אתה בעצם אומר שאני אזרח סוג ב', כי אתה בעצם אומר שהארץ היא שלך. וכן הלאה על זה הדרך.

כל אדם שבעצם רוצה לחיות חיים, בהיעדר קריטריונים מוסריים, או הכול רלטיביסטי ואין דבר נכון ולא נכון, בעצם רוצה לטעון שבעצם אי אפשר לטעון שום טענה מוסרית של טוב ורע אמת ושקר, כי בעצם כל אחד יאמר נפגעת ונעלבת. אם זה היה נגמר בזה שנעלבת ונפגעת, עוד ניחא, אבל אם עכשיו המדינה תמנע מאדם לומר את ערכיו ברשות הרבים, כי מישהו אחר, בשם הזכות לכבוד ולזה שלא יפגעו בו, יכול למנוע את הדבר הזה, זה דרמה של השתקה בשם מה שקרוי הזכות לכבוד.

אתם זוכרים את האירוע הדרמטי שהיה בירושלים לפני שנה, שהורידו את כל השלטים בשם העיקרון הזה, של אבא ואמא שווה משפחה. זה היה בשם ערך כבוד האדם, שאסור לפגוע ואסור להעליב. איזה דרמה היסטורית. מה שאצלנו מוגדר כערכים, כאידיאלים ודברים אחרים כדברים שאינם ראויים, פתאום אתה את הראוי כבר לא יכול להגיד כי מישהו יבוא ויטען – נפגעת. אתם מבינים איזה בית סוהר תודעתי זה. איזה כלא תודעתי, איזה עולם של מצריות תודעתי כבשה את מוחותינו וליבנו, והאומץ לצאת מהתודעה הזאת, האומץ לומר שזה עגל של זהב, לומר בעצם שיש פה ניסיון להחזיר את כולנו לתודעה מצרית, זה צריך בעצם להפוך את העולם כי כולנו שבויים בתוך התודעה הזאת.

הלילה הזה אנחנו צריכים לחזור מחדש לחקוק את הלוחות. אתם זוכרים, אחרי חטא העגל, היה עגל של זהב, שקראו לו 'אלה אלוהיך ישראל' החדשים, זה מה שהוציא אותך מארץ מצרים, החרות זה עגל הזהב, תארו לעצמכם מה קורה לנו פה. עגל הזכויות משתלט על הכול ומוחק את זהותנו היהודית ממדינת ישראל ראשית צמיחת גאולתנו ותקוותנו וישועתנו וחלומותינו וכיסופינו וגעגועינו, למדינת זכויות. וואו. איזה אירוע דרמטי והיסטורי.

אחרי העגל הזה מה שקרה זה שהלוחות הראשונים נשברו. החרות המוסרית, החרות הרוחנית, וחזר משה וכתב לוחות שניים. רק אחרי שהצלחנו לשבור את העגל היה אפשר לכתוב מחדש את הלוחות. הלוחות המוסריות, המוסר האלוקי, המוסר הנצחי, המוסר של העם היהודי, המוסר של הפרטים, של החברה, של המשפחה, של העולם. זה הלוחות שאיתם אנחנו צועדים אלפי שנים, זה הדגל שלנו, לוחות הברית, התורה, המוסר האלוקי. התודעה הזאת צריכה להבקיע את כל המצרים.

אפשר להרבות בעוד הרבה דוגמאות כמובן בכל הדברים האלה, אני מקווה שהצלחתי קצת להסביר מה זה העבודה הגדולה שאנחנו צריכים לעשות בלילה הזה, בחג הזה, באמת לבנות חרות תודעתית. צריך להבין, לכן מתחיל בגנות ומסיים בשבח. אי אפשר לצאת לחרות אם לא מבינים במה אנחנו עבדים. יציאה מעבדות לחרות, לכן מתחילים את ההגדה בגנות ומסיימים בשבח. התנאי לשבח, לחרות, זה הבנה עמוקה עבודת מהי. יש עבדות של עבדים לפרעה, אבל יש עבדות עוד יותר גדולה, ומתחילה 'עובדי עבודה זרה היו אבותינו', יש עבדות תרבותית. משניהם צריך לצאת לחרות. מהראשון, ממצרים, מהמצרים יצאנו כשיצאנו מאמות העולם וחזרנו לארצנו, ואנחנו בני חורין במובן של שלטון. הולכים ומשתחררים. אבל מהתודעה השנייה, של מתחיל בגנות ומסיים בשבח, יש לנו עוד עבודה רבה לפנינו, בעיקר ברשות הרבים, ברמה הציבורית ובאופייה של המדינה.

ערב טוב לכולם, חג שמח, ליל חרותי לכולם.

אחרי השיעור:

נשאלה פה שאלה לגבי מצב שלא משנה מה אתה אומר, יש מי שנפגע. מה אפשר לענות. התשובה שלי, שכשאנחנו מדברים על ערכים אז זה ברור שכל אדם שקשה לו לשמוע עמדה מוסרית הוא תמיד יפגע. אבל אנחנו לא מתכוונים לפגוע באיש, אנחנו מעמידים עמדה מוסרית. ע"פ גישה זו מסילת ישרים הוא ספר "מעליב". אם תקרא את הספר מתוך העמדה הזאת של הזכות לכבוד ושלא יעליבו אותי, אתם יודעים איך מסילת ישרים "מעליב" את כולנו? כל המסילה הזאת היא בנויה מדרגות מדרגות מדרגות, ובעצם בכולם אנחנו בעצם שמים מראה לא נעימה על חיינו ואומרים שיש לאן לצמוח. למה אנחנו לא נעליבים? כי יש שתי הנחות יסוד בזה: כן, יש קומות מוסריות. אנחנו מקבלים את זה שיש מדרגות מוסריות וראוי לי לצמוח אליהן ואם אני לא שם אז אני עושה תשובה. לא רק שאני לא נפגע ולא נעלב, אני מודה למי שהציב את הסולם מוצב ארצה וראשו בשמים, אומר לו תודה לרבש"ע שמצמיח ועושה ממני בן אדם.

דבר שני, מה זה המושג כבוד? כבוד האדם זה צלם אלוקים שבו ולא חולשותיו. בעולם רלטביסטי שאין צלם אלוקים, אז בעצם יצר לב האדם רע מנעוריו הוא חלק מהכוחות הלגיטימיים. אז אם אלה כוחות לגיטימיים, אז איך אתה יכול לבוא ולטעון שיש סולם מוסרי שטוען על דברים מסוימים שהם לא מוסריים. אבל עם זה בדיוק אנחנו מתמודדים. אנחנו טוענים שאדם מוצב ארצה וראשו בשמים, ויש באדם יצר הטוב ויש בו יצר הרע, והיצר הרע על זה צריך לעשות תשובה. אדם שנמצא בתרבות שאומרת שאין יצר טוב ואין יצר רע, כל אחד יחיה איך שהוא רוצה, זה בסדר גמור, אבל יש לנו אחריות על המושג כבוד האדם באמת. כבוד האדם זה לא הבהרנות לתת לכל פרט ולכל יחיד.. כל פרט וכל יחיד יכולים לעשות מה שהם רוצים, אבל מכאן גם למצב שלכבד את האחר זה לכבד גם את סל הערכים שעל פיו הוא שופט את עצמו ואת מדרגתו המוסרית – מה פתאום. לנו יש עמדה מוסרית, אנחנו מציבים רף ואומרים לאדם שכבודו של האדם זה גילוי צלם אלוקים שלו, הסתלקות מהחולשות, הסתלקות מהצד הנמוך באדם. כבוד האדם זה צלם אלוקים ולא יצר לב האדם רע מנעוריו. מותר האדם מן הבהמה זה הצלם, ואם אין צלם אז נשאר בהמי, כל הצדדים הבהמיים. יבוא אדם ויאמר, כך אני רוצה לחיות. בסדר, תעשה מה שאתה רוצה, אבל מכאן למנוע מאיתנו לומר את קולה של תורה, את עמדתה של תורה, את העמדה המוסרית בעולם של צלם אלוקים, של כבוד האדם באמת, איך אדם יכול למנוע ממישהו לטעון מהו כבוד האדם האמיתי? הפוך. צריך לומר למי שמציג את צלם אלוקים באדם ואת כבוד האדם האמיתי, צריך להגיד לו יישר כוח גדול ומי שמבין את זה, מבין שיש סולם כזה, אז הוא אומר תודה ועושה תשובה ולא נעלב. נעלב רק אדם שמרגיש שלא רוצה לקבל עולם של חובות בחייו. אבל הפוך, חובה על אנשים מוסריים להמשיך ולומר את העמדה המוסרית הראויה מהו צלם אלוקים.

חג שמח.